

Michael Andrlle: České sloveso jít jako prostředek pro vyjádření budoucnosti

posudek oponenta bakalářské práce odevzdané na oboru Obecná lingvistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v ak. roce 2022/2023

Bakalářská práce Michaela Andrleho se zabývá užitím slovesa *jít* pro vyjádření budoucnosti a jejím cílem je posoudit toto užití z hlediska teorie gramatikalizace. V první části podává autor základní přehled gramatikalizačních procesů obecně, následně v kontextu prostředků sloužících pro vyjadřování budoucího času a příbuzných funkcí. Výkladová část je uzavřena přehledem tvoření budoucího času v češtině a významů slovesa *jít*. Ve druhé části práce autor s využitím dat z mluveného korpusu a dotazníkového šetření posuzuje stupeň gramatikalizace konstrukcí *jít INFINITIV* a *jít na NP_{AKUZATIV}*.

K jednotlivým bodům hodnocení práce:

1. Koncepce a struktura práce

Práce má jasně vymezené téma, které navazuje jak na obecné, teoretické gramatikalizační práce, tak na české studie o užívání *jít* ve významu futura/následnosti. Výzkumné cíle jsou také jednoznačně vytyčeny. Výkladová i analytická část práce jsou logicky propojeny a úzce na sebe navazují. To se odráží i ve strukturování práce, které je velmi přehledné a postupuje metodicky od obecných teoretických východisek, přes konkrétní rozbor až po pečlivě promyšlenou diskuzi. Práce je doplněna přílohami s veškerými materiály užitými při analýze.

Ke struktuře práce mám jen několik drobných výtek či spíše doporučení:

- Abstrakt není v pravém slova smyslu abstraktem, ale spíše konceptem práce, v němž autor představuje svůj záměr. Abstrakt by měl obsahovat jak výzkumné cíle a základní popis provedeného výzkumu, tak i výsledky a závěry.
- Práce přesahuje nejen požadovaný rozsah pro bakalářské, ale i magisterské práce, a to poměrně výrazně. Do určité míry je délka práce pochopitelná, protože autor zvolil téma, které je v literatuře intenzivně studováno a zároveň v analytické části kombinuje korpusový výzkum s dotazníkovým šetřením. Zároveň by ale měla být jednou z dovedností demonstrováných v bakalářské práci i schopnost vyprodukovat text úměrné délky. Dovedu si představit, že především výkladová část mohla být prezentována úsporněji.
- Soudím, že by větší čtenářské přístupnosti výkladové části pomohla lepší práce s příklady.
- V analytické části je odkazování k jednotlivým položkám dotazníku pouze pomocí čísel poněkud nepřehledné a nutí čtenáře k častému listování. Zvážil bych použití nějakých "lidsky čitelných" identifikátorů.

2. Metodologie a zpracování dat

Práce má slušný metodologický základ, především je třeba ocenit kombinaci korpusového výzkumu a dotazníkového šetření, v němž se autor vyrovnává s některými problémy plynoucími z předcházející korpusové analýzy. Jednotlivá metodologická rozhodnutí jsou poměrně uspokojivě vysvětlena, jednotlivé fáze výzkumu jsou až na drobné výjimky jasně a přehledně popsány. Autor také v textu jasně ukazuje, že si je vědom některých

metodologických omezení a jejich možný vliv na celkové výsledky zahrnuje do diskuze. Výsledky analýz jsou prezentovány korektně a ve vhodné kombinaci prózy a tabulkových souhrnů.

Komentáře k metodologii a podněty k diskuzi:

- Pokud jde o význam analyzované konstrukce (resp. konkrétních konstruktů), mohl by autor blíže okomentovat kategorii přechodových významů a jejich místo v celé analýze, resp. v gramatikalizačním procesu?
- Pokud jde o sémantickou třídu plnovýznamového slovesa v korpusové analýze, autor uvádí, že ta “nedosáhla tíženého výsledku.” Mohl by autor tuto pasáž rozvést a blíže okomentovat? Ve stejné části analýzy se chci zeptat, nakolik byla kategorizace jednotlivých sloves jednoznačná. Mohl by autor případně uvést některé sporné případy? Do jaké míry mohly takové případy ovlivnit celkové výsledky?
- Možným problémem dotazníkového šetření, na který však autor do určité míry sám upozorňuje, je relativně malý počet položek v jednotlivých podmínkách, které do určité míry snižují zobecnitelnost výsledků. Ač autor argumentuje únosnou délkou dotazníku, mohl být klidně o něco delší. Zajímalo by mě dále, jak přesně byl dotazník vytvořený: viděli participanti všechny testové položky na jedné stránce? Mohli se vracet a měnit (“kalibrovat”) svá předchozí hodnocení na základě následujících položek?
- Je třeba ocenit, že autor do dotazníku zahrnul pro srovnání i další budoucnostní konstrukce a také větu se sémantickou rolí cíle.
- Uvažoval autor o zařazení distraktorů či výplňových položek?
- Domnívá se autor, že výsledky dotazníkového šetření mohly být ovlivněné tím, že položky byly prezentované v psaném jazyce a rámované formální varietou?
- Ač se autor věnuje možnému vlivu věku, místa pobytu a prvního a dalších jazyků, chybí mezi demografickými proměnnými překvapivě pohlaví. Je přitom známo, že z hlediska jazykové změny jde o relevantní kategorii.
- Když autor hovoří o konstrukcích, chápe je v obecném, nebo technickém smyslu slova (tj. ve smyslu konstrukční gramatiky). V návaznosti na to myslím, že by pro analýzu mohlo být velmi podnětné využít koncept konstrukcionalizace z konstrukční gramatiky. Uvažoval autor o něčem podobném? Lze o některých konkrétních tokenech, které se objevily v korpusové analýze, uvažovat jako o “tahounech” vývoje? Nebo lze navrhnout částečně schematickou konstrukci, jejíž užití je silněji spjaté s budoucnostními významy?
- Na závěr připojuju obecnější a poněkud spekulativní otázku. Při zvážení konceptuálního prostoru v oblasti vyjadřování budoucnosti, prospektivního aspektu a následnosti spolu s komunikačními potřebami mluvčích a s ohledem na výsledky dotazníkového šetření -- má podle autora analyzovaná konstrukce potenciál být v dalším vývoji konkurenčním prostředkem některé z existujících gramatických konstrukcí nebo spíše vyplnit nějakou paradigmatickou mezeru?

3. Práce s odbornou literaturou

Autor prokazuje dobrou orientaci v relevantní literatuře. Za jeden z přínosů práce lze považovat i přehled literatury týkající se slovesa *jít* a jeho užívání při vyjadřování budoucího

času či následnosti v češtině. Z formálního hlediska jsou citace v textu i seznam literatury jednotné a odpovídají oborovým zvyklostem. Je třeba ocenit, že autor v textu jasně označuje vlastní překlady cizojazyčných pasáží a doprovází je zdrojovými texty. K bibliografické práci mám pouze jednu výtku/doporučení. Autor sice uvádí, jaký software a konkrétní funkce použil pro statistickou analýzu, je zároveň ale v současné době dobrou praxí uvést tyto informace i mezi citované zdroje.

4. Formální úroveň práce

Práce má formální náležitosti bakalářské práce, je zvolen vhodný citační aparát, který je užíván systematicky napříč prací. Práce je z formálního, typografického a především i stylistického hlediska na poměrně vysoké úrovni. V textu je zcela zanedbatelné množství překlepů či pravopisných chyb. Text je formulačně vyspělý, byť na můj vkus stylisticky poněkud konzervativní.

5. Celkové hodnocení

Bakalářská práce Michaela Androleho splňuje, ba překračuje jak formální, tak obsahové požadavky na závěrečné práce tohoto stupně. Jde o cenný příspěvek do diskuze o českém systému TAM a připravuje prostor pro následné analýzy, za jejichž provedení bych se velmi přimlouval. Soudím, že práce by bez problémů obstála i jako magisterská.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuju hodnotit stupněm *výborně*.

V Praze 7. 6. 2023

Michal Láznička